

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства аграрної політики
та продовольства України**

від _____ № _____

ІНСТРУКЦІЯ

з профілактики та ліквідації колібактеріозу птиці

I. Загальні положення

1. Ця Інструкція встановлює порядок проведення ветеринарно-санітарних заходів у випадках спалаху колібактеріозу птиці у птахогосподарствах різних форм власності та профілактичних заходів щодо недопущення захворювання птиці та людей і зобов'язує до виконання птахогосподарства всіх форм власності, відомчої підпорядкованості, фізичних осіб та суб'єктів підприємницької діяльності, які займаються птахівництвом.

2. Колібактеріоз птиці (колісептицемія, ешерихіоз, коліінфекція) - це інфекційна, септична хвороба домашньої, дикої та декоративної птиці, яка перебігає гостро або хронічно з явищами інтоксикації і викликає високий відсоток загибелі птиці, зниження продуктивності та імунологічної реактивності при щепленні проти ряду вірусних інфекцій.

3. Патогенні серовари *E.coli* викликають захворювання у птахів, ссавців та людей.

4. Збудники захворювання - патогенні серотипи *E.coli*, яких відносять до роду *Escherichia*, родина *Enterobacteriaceae*. Серотипи *E.coli* класифікують за антигенною структурою на підставі O-, K-, H- та F-антигенів. На даний час виявлено 180 серотипів за – O-антигеном, 97 – за K, 53 – за H, 17 – за F. Найчастіше захворювання у птиці викликають серологічні групи *E.coli* O1, O2, O8, O11, O35, O41, O55, O78 та інші, які наділені адгезивними, ентеропатогенними та токсигенними властивостями.

E.coli - грамнегативна, поліморфна паличка розміром 1 - 3 x 0,6 мкм. Капсул не утворює, але при цьому зустрічаються штами, що утворюють капсули, некіслотостійка, переважна більшість серотипів рухлива.

5. Збудник у зовнішньому середовищі зберігається 3 - 4 місяці, у посліді - 7 - 8 місяців. За температури 60 °C гине через 15 хвилин, за температури 80 °C - 100 °C - через 1 - 2 хвилини. На збудника згубно діє освітлений розчин хлорного вапна з вмістом 2 % активного хлору, 5 % розчин хлораміну Б, 2 % гарячий (45 - 50 °C) розчин їдкового натру, 4 % гаряча (70 - 80 °C) водна емульсія ксилонафту, 20 % суспензія свіжогашеного вапна (шляхом дворазової побілки з інтервалом в 1 год.), пари формальдегіду тощо.

6. На колібактеріоз хворіє переважно молодняк усіх видів птиці у віці 3 - 14 днів і птиця на початку несучості. У бройлерів відмічають дану хворобу починаючи з 30 - 37-денного віку.

Колібактеріоз як самостійне захворювання, зустрічається рідко, частіше в асоціації з респіраторним мікоплазмозом, інфекційним бронхітом, інфекційним ларинготрахеїтом, хворобою Ньюкасла, пулорозом-тифом, кокцидіозом, гельмінтозами, токсикозами.

7. Джерелом збудника інфекції є хвора та перехворіла на ешерихіоз птиця, що виділяє збудника хвороби у зовнішнє середовище зі слизом, послідом, забрудненими послідом яйцями. Зараження птиці відбувається аліментарним та аерогенним шляхами. Трансоваріальна передача збудника відмічається дуже рідко. Розповсюджувати інфекцію можуть гризуни та дикі птахи. Збудник передається через одяг працівників, предмети догляду, обладнання, воду, інфіковані корми, транспорт, тару тощо.

Причинами захворювання є порушення строків комплектування стада, ветеринарно-санітарних норм експлуатації пташиних приміщень, технології утримання та годівлі птиці, авітамінози, застосування живих вакцин та наявність в стаді птиці, у яких перебіг захворювання проходить латентно.

8. Захворювання перебігає гостро, підгостро, хронічно та субклінічно (латентно).

Інкубаційний період, у залежності від вірулентності збудника та резистентності макроорганізму, триває від кількох годин до 2 - 3 діб.

Колібактеріоз птиці перебігає у септичній, ентеротоксемічній та ентеритній формах. При останніх двох формах збудник локалізується тільки у шлунково-кишковому тракті та лімфовузлах брижжі кишечника, регіональних уражених ділянках кишечника.

Гострий перебіг захворювання характеризується пригніченням, втратою апетиту, спрагою, діареєю, загибель птиці настає протягом кількох годин. У водоплавної птиці можливі кон'юнктивіт та нервові явища.

У молодняку курей, качок та індиків м'ясних порід зустрічається респіраторна форма колісептицемії, при якій спостерігають сльозотечу, кон'юнктивіт, затруднене дихання, чхання, хрипи, кашель.

При хронічному перебігу відмічають симптоми, подібні як при гострому, але менше виражені, а також можливе набрякання суглобів, панофтальміт, набряк голови.

Також реєструється генітальна форма колібактеріозу, для якої характерне запалення жовткового міхура у молодняку в перші дні життя, а у дорослої птиці спостерігається зниження чи припинення яйцекладки, запалення суглобів (артрити).

Кишкова форма колібактеріозу супроводжується порушенням функцій шлунково-кишкового тракту - пронос, сильна спрага, відсутність апетиту, зневоднення організму птиці тощо.

Значна кількість перехворілої птиці стає латентним носієм ешерихій, залишаючись тривалий час джерелом інфекції, отримані від них яйця будуть контаміновані.

9. При патолого-анатомічному розтині трупів птиці відзначають:

за гострого перебігу хвороби - катаральні та геморагічні ентерити, крововиливи на серозних та слизових оболонках кишечника, епікарді, ендокарді, перикарді; кровонаповненість печінки та селезінки, переповнення жовчного міхура. Більшість тушок птиці середньої або вищесередньої вгодованості, але забарвлення м'язів змінюється, особливо грудних м'язів, окремі ділянки яких інколи набувають ціанотичного кольору, що чергуються з блідими, нагадуючи ділянки некротичних осередків «риб'яче м'ясо»;

за респіраторної форми захворювання - геморагічний трахеїт, аеросакулїт та перикардит (від серозних до серозно-фібринозних), гіперемія та набряк легень, перигепатит;

за кишкової форми - ентерити, гепатит, можливий з фібринозними гранулами;

за хронічного перебігу - гепатит, дифузія жовчі з міхура в навколишні тканини, перикардити й аеросакулїти від серозного до фібринозного, а також синовїт, остеомїєліт.

У дорослої птиці виявляють перикардит, оварїїт, сальпїнгїт, жовтковий перитонїт.

II. Дїагностика

1. Дїагноз на колїбактерїоз встановлюють на підставі аналізу епізоотичної ситуації регіону, клінічних ознак захворювання, патолого-анатомічних змін та результатів лабораторних досліджень.

2. У лабораторію для дослідження направляють трупи чи тушки вимушено забитої птиці, патологічний матеріал (голова із мозком, печінка із жовчним міхуром, селезінка, ексудат черевної порожнини, трубчасті кістки, лімфовузли брижжі кишечника), або не менше 5-6 курчат з вираженими клінічними ознаками захворювання, які не підлягали лікуванню антибіотиками.

3. Дїагноз на колїбактерїоз вважають встановленим за наявності клінічних ознак захворювання, характерних патолого-анатомічних змін та при позитивних результатах бактеріологічних досліджень. При проведенні бактеріологічного дослідження позитивний результат на колїбактерїоз птиці встановлюють при виділенні патогенної для курчат 4-5 тижневого віку або білих мишей *E.coli* від трупів птиці або патологічного матеріалу (крові,

печінки або кісткового мозку (трубчатої кістки). Одночасно з вивченням морфологічних, культуральних, ферментативних і патогенних властивостей бактерій E.coli, проводять серологічну типізацію виділених культур E.coli аглютинуючими O-колі-сироватками.

Серологічне типування виділених культур E.coli здійснюється згідно до настанов виробників відповідних сироваток.

4. При встановленні діагнозу слід урахувати можливість змішаного перебігу даної хвороби з рядом інших інфекцій. При цьому відзначають характерні ознаки як для колібактеріозу, так і супутнього захворювання.

III. Профілактика захворювання птиці на колібактеріоз

1. Для профілактики захворювання птиці колібактеріозом керівники та спеціалісти птахогосподарств, незалежно від форми власності, зобов'язані виконувати заходи, передбачені Ветеринарно-санітарними правилами для птахівницьких господарств і вимогами до їх проектування, затвердженими наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 03 липня 2001 року № 53, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 05 липня 2001 року за № 565/5756 (далі - Ветеринарно-санітарні правила). При цьому необхідно організовувати захист птахогосподарства від занесення інфекції та її розповсюдження.

2. Інкубаційні яйця завозять із птахогосподарств, благополучних щодо інфекційних хвороб за наявності ветеринарних документів, передбачених Правилами заповнення, зберігання, списання ветеринарних документів та вимог до їх обліку, затвердженими наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01 серпня 2014 року № 288, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 03 жовтня 2014 року за № 1202/25979.

Не допускається змішування в інкубаційних шафах та вивідних інкубаторах яєць, завезених з різних птахогосподарств. Інкубаційні яйця, які отримують у птахогосподарстві, дезінфікують двічі: не пізніше 1,5 години після знесення та перед закладкою в інкубатор. Для дезінфекції використовують пари формальдегіду або інші деззасоби, що зареєстровані в Україні, згідно з настановами щодо їх застосування.

3. Птицю різних вікових груп розміщують на територіально відокремлених зонах, дотримуючись необхідних зооветеринарних, санітарних норм розривів і щільності посадки птиці. На вирощування приймають здоровий повноцінний молодняк одного віку та отриманий в одному господарстві.

4. Птицю напувають чистою водою, що відповідає санітарним стандартам на питну воду.

5. У птахогосподарстві потрібно витримувати термін між циклових профілактичних перерв. Перед посадкою кожної наступної партії птиці проводиться очищення, миття та дезінфекція пташників, інкубаторіїв, обладнання інвентарю.

6. Для специфічної профілактики колібактеріозу використовують інактивовані і живі вакцини, специфічну сироватку відповідно з настановами щодо їх застосування.

7. Кожна п'ята партія комбікормів і кожна партія кормів тваринного походження, отриманих чи завезених у птахогосподарство, підлягає бактеріологічному контролю на наявність ешерихій.

8. Забороняється використання кормів тваринного походження для батьківських та прабатьківських стад курей, індиків та іншої птиці.

9. У птахогосподарстві необхідно організовувати постійні заходи з дезінфекції, дератизації, дезінсекції, деакаризації і недопущення залітання диких, синантропних птахів у пташники, вольєри, кормоцехи тощо шляхом герметизації можливих місць їх потрапляння в приміщення.

10. Трупни птиці, відходи інкубації утилізують у спеціально обладнаному цеху утилізації. При цьому необхідно забезпечити повне знезараження відходів інкубації.

При відсутності обладнаного цеху утилізації трупи птиці та відходи інкубації утилізують або знищують шляхом спалення на спеціалізованих підприємствах.

11. Послід складують на спеціальних послідосховищах з наступним його знезараженням біотермічним або іншими методами (при активному біотермічному процесі штабель витримують не менше 45 діб. При температурі навколишнього повітря нижче 0 °С, коли біотермічні процеси сповільнюються - термін знезараження збільшують до 90 діб).

12. Транспорт і тару, які використовували для перевезення курчат, відходів інкубації, дезінфікують після кожного використання або, якщо дезінфекція тари неможлива, її спалюють (картонну, дерев'яну).

13. Лабораторний контроль птахопродукції здійснюється відповідно до законодавства.

14. В особистих селянських господарствах проводяться заходи згідно з

ветеринарно–санітарними вимогами утримання птиці в особистих селянських господарствах, затверджених наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 19 грудня 2006 року № 100, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 19 січня 2007 року за № 42/13309.

IV. Заходи при виявленні захворювання птиці на колібактеріоз

1. У випадку зараження або підозри на зараження стада негайно повідомляється відповідний територіальний орган Держпродспоживслужби та застосовуються заходи строгої ізоляції такого стада від інших стад птахогосподарства та інших епізоотично пов'язаних з ним птахогосподарств. При підтвердженні інфекції проводиться епізоотологічне розслідування з метою визначення походження та шляхів занесення збудника хвороби.

2. Птахогосподарство (пташник, ферму, відділення), у якому встановлено захворювання на колібактеріоз, оголошують у встановленому порядку неблагополучним. Для встановлення джерела збудника і його локалізації вводяться карантинні обмеження, при яких забороняється:

переміщення птиці з неблагополучних пташників у межах птахогосподарства (відділення, ферми);

вивіз інкубаційних яєць і птиці в інші птахогосподарства;

інкубація яєць з неблагополучних пташників;

використання м'яса умовно здорової птиці (без видимих клінічних ознак) для харчових цілей без попередньої термічної обробки.

3. У неблагополучному щодо колібактеріозу птиці птахогосподарстві дозволяється:

інкубація яєць, отриманих з благополучних пташників, для внутрішньогосподарських потреб;

вивезення умовно здорової птиці для забою на м'ясопереробних підприємствах на окремо виділених лініях (цехах), у тому числі тушок птиці забитих з харчовою метою для виробництва консервів;

вивезення з благополучних пташників інкубаційних яєць при умові їх дезінфекції парами формальдегіду не пізніше ніж через 1,5 години після знесення та перед вивезенням із птахогосподарства або іншими деззасобами, зареєстрованими на території України, згідно з настановами щодо їх застосування;

реалізація з харчовою метою яєць, які отримані від птиці благополучних пташників;

використовувати яйця, отримані від хворої та підозрілої на захворювання колібактеріозом птиці, після знезараження проварюванням (не менше 10 хвилин) або направляти на промислову переробку, де застосовуються високі температури;

ввезення інкубаційних яєць і птиці добового віку із птахівничих ферм, благополучних щодо інфекційних хвороб птиці, за умови інкубації яєць в окремому інкубаторії після його дезінфекції та ізолюваного вирощування отриманого молодняку в продезінфікованих приміщеннях.

4. У неблагополучному птахогосподарстві робиться перерва в інкубації та проводиться санація інкубаторію.

5. З метою прискорення ліквідації колібактеріозу розпорядженням головного державного інспектора ветеринарної медицини району за згодою Керівника (власника) птахогосподарства надається дозвіл на забій усієї птиці неблагополучного пташника (відділення, ферми, птахогосподарства), не чекаючи закінчення терміну експлуатації птиці, у протилежному випадку проводиться лікування та виконуються вимоги даної Інструкції.

6. У неблагополучному з колібактеріозу птахогосподарстві (відділенні, фермі, пташнику) хвору та підозрілу у захворюванні птицю забивають. Ветеринарно-санітарна оцінка м'яса після забою проводиться згідно з Правилами передзабійного ветеринарного огляду тварин і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса та м'ясних продуктів, затвердженими наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 07 червня 2002 року № 28, зареєстрованими у Міністерстві юстиції України 21 червня 2002 року за № 524/6812. Пух і перо дезінфікують.

7. Після забою птиці проводиться механічне очищення та миття пташників, обладнання, виробничих територій, транспорту та інших об'єктів. Дезінфекція проводиться деззасобами, зареєстрованими в Україні, згідно з настановами щодо їх застосування у відповідності до вимог Інструкції з проведення санітарної обробки - дезінфекції, дезінсекції та дератизації об'єктів птахівництва, затвердженої наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Мінагрополітики України від 20 червня 2007 року № 69, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 13 липня 2007 року за №813/14080. Проводиться ультрафіолетове опромінення пташників.

9. Молодняк птиці неблагополучного пташника піддається лікуванню та вирощується до відповідних кондицій. Після застосування антибактеріальних препаратів рекомендується відновлювати нормофлору кишечника.

10. При досягненні забійних кондицій птиця забивається на м'ясо в забійному цеху птахогосподарства чи вивозиться на м'ясопереробні підприємства. Забій птиці проводиться із дотриманням вимог Ветеринарно-

санітарних правил, що унеможлиблюють поширення інфекції та зараження людей.

11. При проведенні карантинних та санаційних заходів у неблагополучних на колібактеріоз птахогосподарствах та при утилізації забитої хворої птиці (у тому числі її частин) вживаються заходи щодо попередження розповсюдження захворювання серед диких тварин.

12. Карантинні обмеження з птахогосподарства (відділення, ферми, пташника) знімаються через 30 днів після останнього випадку виявлення хворої або підозрілої на захворювання птиці та проведення остаточних ветеринарно-санітарних заходів.

13. При встановленні в птахогосподарстві змішаної інфекції здійснюються заходи, передбачені законодавством з профілактика та ліквідації відповідного захворювання з врахуванням вимог даної Інструкції.

14. Керівники, працівники господарств, ферм, орендарі, які вчинили порушення карантинних обмежень та інших ветеринарно-санітарних правил, визначених у цій Інструкції, несуть відповідальність згідно з чинним законодавством.

V. Правила безпеки для обслуговувального персоналу в неблагополучних щодо колібактеріозу птахогосподарствах

1. Працівники птахогосподарств повинні проходити попередній (до прийняття на роботу) і періодичні (один раз на рік) профілактичні медичні огляди відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001 року № 559 «Про затвердження переліку професій

виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, порядку проведення цих оглядів та видачі особистих медичних книжок», дотримуватися санітарно-гігієнічного режиму на підприємстві та правил особистої гігієни.

2. Працівники забезпечуються мийними та дезінфікуючими засобами, спеціальним одягом, засобами індивідуального захисту, які мають запобігати інфікуванню.

3. Серед працівників птахогосподарств відповідальними особами проводиться навчальна робота з питань дотримання правил особистої гігієни.

4. При проведенні аерозольної дезінфекції, роботі з деззасобами, що подразнюють слизову оболонку очей та органів дихання, працювати дозволяється тільки в протигазах або респіраторах та захисних окулярах, а при контакті з концентрованими розчинами необхідно користуватися гумовими рукавичками.

5. В місцях роботи з деззасобами повинні бути аптечки першої допомоги, які комплектуються засобами, що нейтралізують дезінфекційні препарати.

6. Після проведення ветеринарно-санітарних робіт, клінічного огляду птиці чи відбору проб патматеріалу необхідно вимити руки та обличчя з милом під проточною водою, руки продезінфікувати.

7. Палити та вживати їжу під час роботи з деззасобами забороняється.

8. При роботі з птицею, яка має клінічні прояви захворювання спеціалісти забезпечуються спецодягом (халатами/комбінезонами, рушниками, шапочками, змінним взуттям, бахілами, гумовими рукавичками, респіраторами тощо) та іншими засобами індивідуального захисту, а також необхідними інструментами, посудом, мийними та дезінфікуючими засобами. Після закінчення роботи спецодяг і спецвзуття знезаражуються або знищуються.

9. Для миття рук використовують рідкі мийні засоби, які дозволені для використання в Україні. Для запобігання ризику перехресного інфікування під час обробки рук персоналу необхідно використовувати безконтактний умивальник, безконтактний дозатор для мила, антисептика, пристрої для сушіння рук або дозатор з одноразовими рушниками – серветками.

10. До роботи з хворою птицею не допускаються особи з ознаками будь-яких захворювань або нездужання, старші 65 або молодші 18 років, вагітні жінки.

11. Працівники птахозабійних підприємств забезпечуються засобами індивідуального захисту (масками, спецодягом, засобами особистої гігієни) відповідно до вимог чинного законодавства.

**Директор Департаменту
тваринництва**